

Vi behöver minnas Torgny Segerstedt – ett civilkurage att förvalta

Idag den 31 mars 2025 är det exakt 80 år sedan Torgny Segerstedt dog.

Torgny Segerstedt föddes 1876 och växte upp i Karlstad. Han studerade teologi och blev, efter turbulens kring hans doktorsavhandling som 1903 underkändes då den av konservativa teologer ansågs sakna "en kristligt teologisk grundval", professor i allmän religionshistoria vid Stockholms högskola 1913. Ett år senare bytte han inriktning och kom därefter att använda sin skarpa penna som publicist. Våren 1917 flyttade han med sin familj till Göteborg och var därefter och fram till sin död den 31 mars 1945 huvudredaktör för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Från 1930 talet och fram till sin död var han en envis, konsekvent, kompromisslös och mycket tydlig röst för yttrandefrihet och demokrati och mot nazismen. Torgny Segerstedt var huvudredaktör för GHT i nästan trettio år, skrev tusentals artiklar och kämpade oförtröttligt för yttrande- och tryckfrihet, mänskliga rättigheter och demokratiska värden, mot extremism, rasism och dogmatism. Och under kriget kritiserade han ihärdigt det han menade var den svenska samlingsregeringens pragmatiska eftergiftspolitik. GHT blev under kriget på grund av hans tydliga antinazistiska ställningstaganden flera gånger konfiskerad vilket han kommenterade;

"Pressfrihet är, har vi fått höra, en gåva, som icke får missbrukas. Vi hade trott, att den var en rättighet, som föregående generationer slagits hårt för, och som det ålåg deras arvtagare att hålla hårt på. Pressfrihet är en god sak i lugna och idylliska förhållanden. I stormiga tider är dess förefintlighet en fråga på liv och död."

Hans IDAG artiklar är klassiska. Redan 1933 skrev han, efter Hitlers maktövertagande i Tyskland, den text som avslutades med orden *"Att tvinga all världens politik och press att sysselsätta sig med den figuren, det är oförlåtligt. Herr Hitler är en förolämpning."* Artikeln resulterade i ett hotfullt protest-telegram från Göring, vilket inte stoppade Torgny Segerstedt. Telegrammet satt länge inramat i tidningens redaktions-korridor. GHT var förbjuden i Tyskland från 1935 och fram till krigets slut.

Torgny Segerstedts civilkurage, personliga mod och tydliga ställningstaganden gjorde honom känd och beundrad. Men han utsattes också för hat och illvilja. Han var under kriget illa sedd också av makthavarna i Sverige. Bland dem fanns de som sympatiserade med Hitler, men också många som inte ville stöta sig med den makt man trodde skulle segra. De tyckte att Torgny Segerstedt var onödigt provokativ och menade att hans attacker mot nazisterna kunde skada Sverige.

Det finns en scen med Torgny Segerstedt och kungen, Gustaf V. Segerstedt var kallad till slottet för att stå till svars för sina skrivelser. Det blev en intensiv men artig diskussion. Segerstedts slutord blev: *"Jag finner det inte rådligt att skriva mot mitt samvete."*

När Torgny Segerstedt avled den 31 mars 1945 hade Hitlers krigslycka vänt och en dryg månad senare, i början av maj 1945, kapitulerade Tyskland. Vid krigsslutet låg stora delar av världen i ruiner, den materiella och ekonomiska förstörelsen var enorm och minst 50 miljoner människor, stridande och civila runt om i världen, var döda till följd av kriget.

Stiftelsen Torgny Segerstedts Minne bildades 1996, 50 år efter andra världskrigets slut och Torgny Segerstedts död. Den vill påminna om Torgny Segerstedts kamp för demokrati och yttrandefrihet i en mörk tid, och uppmana och uppmuntra till fortsatt arbete i hans efterföljd. Stiftelsen arbetar tillsammans med sin vänförening för att motverka strömningar som undergräver demokratin och som bland annat kommer till uttryck genom förföljelse av oliktankande, våldshandlingar och rasism.

Nu i mars 2025 känns världen ännu mera skrämmande och behovet av att våga stå upp för yttrandefrihet och demokrati ännu mera akut än för 30 år sedan. Då hade Berlinmurens fall 1989 och Sovjetunionens upplösning 1991 skapat förhoppningar om en fredligare utveckling i världen. Sverige liksom andra länder nedrustade och det fanns tecken på att antalet demokratier i världen ökade. Idag har vi för första gången sedan andra världskriget ett fullskaligt krig i Europa och de mätningar som görs av V-dem-institutet vid Göteborgs universitet, Freedom House och Economists demokratiindex, visar alla att demokratin och yttrandefriheten minskar runt om i världen medan antalet autokratier och rena diktaturer ökar. Till detta kommer att de flesta av oss verkligen nåtts av insikten att människan utgör det verkliga hotet mot klimatet och den biologiska mångfalden och att klockan är en minut i tolv, eller kanske redan har klämtat. En insikt som borde ha lett till gemensamma politiska åtgärder för många år sedan. Sedan den 20 januari då Trump återinstallerades som president, har emellertid dessa allvarliga och existentiella utmaningar plötsligt känts nästan hanterbara. Medan den amerikanska regeringens dagliga uppkast och lappkast skapar kortslutning i våra hjärnor. När Trump krokas arm med Putin, byter namn på Panamakanalen, tänker ta över Grönland och säger saker som att Ukrainas president är en diktator och att Ukraina angripit Ryssland, då svindlar det.

Det är ofta meningslöst att försöka tala maktmänniskor till rätta. Och i många av världens länder är det omöjligt eftersom den som ens försöker ta till orda omedelbart tystas av makthavarna. Om vi ser bakåt finns även en viss tröst i Esaias Tegnér's ord; *"Vad våldet må skapa är vanskligt och kort. Det dör som en stormvind i öknen bort."* Alla krig har ett slut och alla diktatorer faller så småningom. Men de orsakar under den tid de får hållas så oerhört mycket elände, sorg och död. Därför kan vi inte sitta

stilla och vänta. Vi måste göra allt vi kan för att vända den våg av hat, våld och antidemokrati som sköljer över oss. Och vi får inte tappa hoppet. Torgny Segerstedts skarpa klarspråk och hans mod att stå upp för sin övertygelse även i hård motvind kan vara en inspiration även i vår tid av slarvigt twittrande, fake news, medieägarkoncentration och AI.

"Ansvarskänslan gäller icke blott vart ord som yttras. Det riktar sig också på varje ord som blir uttalat."

"Friheten att tänka och uttala sina tankar står över allt annat. Det är det mänskligas livsluft."

Anna Skarhed, ordförande i Stiftelsen Torgny Segerstedts Minne